

Πρὸς αὐτὴν τὴν ἀντικειμενικὴν ἀποψην τῆς ἐξέλιξης τοῦ καπιταλισμοῦ θέλουμε νὰ στραφοῦμε τώρα.

**V. Ή γραφειοκρατικόποιον τοῦ καπιταλισμοῦ
καὶ ἡ ίδαινικὴ της τάση.**

Τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ταξικῆς πάλης ἐπὶ δύο αἰῶνες, ὑπῆρξε γῆ
βαθειὰ ἀντικειμενικὴ μεταμόρφωση τοῦ καπιταλισμοῦ, ποὺ μποροῦ-
με γὰ τὴν συνοφίσουμε σ' αὐτὸγ τὸν δρό: γραφειοκρατοποίηση. Ἐν-
νοοῦμε μ' αὐτὸ μιὰ κοινωνικὴ διάρθρωση μέσα στὴν δποία γῆ δι-
εύθυνση τῶν συλλογικῶν δραστηριοτήτων εἶγαι στὰ χέρια ἐνὸς ἀ-
προσώπου μηχανισμοῦ ἱεραρχικὰ δργανωμένου, ποὺ ὑποτίθεται δ-
τι ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ «λογικὰ» κριτήρια καὶ μέθοδες προνομιοῦ-
χες οἰκονομικὰ καὶ ποὺ στρατολογεῖται σύμφωνα μὲ κανόνες ποὺ
αὐτὸς δ ἔδιος γομοθετεῖ καὶ ἐψαρμόζει.

‘Η γραφειοκρατοποίηση τοῦ καπιταλισμοῦ δρίσκει τὴν πηγὴν της σὲ τρεῖς δψεις τῆς ταξιχῆς πάλης καὶ τῆς τάσης τοῦ καπιταλισμοῦ γὰρ ὑποτάσσει καὶ νὰ ἐλέγχει τὴν κοινωνικὴν δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτα ἀπ’ ὅλα στὴν παραγωγὴν: ἡ συγκεντροποίηση καὶ ἡ «ἐκλογίκευση» τῆς παραγωγῆς συνεπάγεται: τὴν ἐμφάνιση ἐνὸς γραφειοκρατικοῦ μηχανισμοῦ στοὺς κόλπους τῆς καπιταλιστικῆς ἐπιχείρησης τοῦ δποίου τὸ λειτουργημα εἶγαι ἡ διεύθυνση τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν σχέσεων τῆς ἐπιχείρησης μὲ τὸ ὑπόλοιπο τῆς οἰκονομίας: Ἰδιαιτέρως ἡ διεύθυνση τοῦ προτσέες τῆς ἔργασίας —καθορισμὸς τῶν καθηκόντων, τῶν ρυθμῶν καὶ τῶν μεθόδων, ἔλεγχος τῆς ποσότητος καὶ τῆς ποιότητος τῆς παραγωγῆς, ἐπίβλεψη σχεδιοποίηση τοῦ προτσέες τῆς παραγωγῆς, διαχείρηση τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς «ὅλοκλήρωσής» τους στὴν ἐπιχείρηση— συγεπάγεται τὴν ὕπαρξην ἐνὸς εἰδικοῦ καὶ σημαντικοῦ μηχανισμοῦ.

‘Η ἀντίσταση τῶν ἐργατῶν στὴν καπιταλιστικὴ παραγωγὴ προκαλεῖ τὴν ἀνάγκη γιὰ τὸν καπιταλισμὸν ἐνὸς ἐλέγχου διαρκῶς πιὸ πρωθουμένου τοῦ προτσὲς τῆς ἐργασίας καὶ τῆς δραστηριότητας τῶν ἐργαζομένων καὶ αὐτὸς ὁ ἐλεγχός ἀπαιτεῖ συγχρόνως μιὰ πλήρη μεταμόρφωση τῶν μεθόδων τῆς διεύθυνσης τῆς ἐπιχείρησης ἐν σχέσει μὲ δὲ τι τὴν στὸν XIX αἰῶνα καὶ τὴ δημιουρ-

γία ένδεικνυτικού μηχανισμού που τείνει για γίνει ή πραγματική έξουσία στην έπιχερίηση. Κατόπιν στὸ κράτος. Ή διαθειά τροποποίηση τοῦ ρόλου τοῦ κράτους που έχει γίνει σήμερα έργανο έλέγχου και ακόμα διεύθυνσης ένδεικνυτικού μηχανισμού τομέων τῆς οικονομικῆς και κοινωνικῆς ζωῆς, διαδίζει ζευγαρωτὰ μὲ μιὰ δισυγήθη έξόγκωση τοῦ προσωπικοῦ και τῶν λειτουργιῶν τοῦ γραφειοκρατικοῦ μηχανισμοῦ.

Τέλος μέσα στὶς πολιτικὲς καὶ συνδικαλιστικὲς δραγματικὲς σειρὲς. Εδῶ η έξέλιξη τοῦ καπιταλισμοῦ συμπληρώνει τὴν ίδια τὴν έξέλιξη τοῦ έργατικοῦ κινήματος, τὴν δποία περίπλοκοι παράγοντες διδηγήσαντες απὸ ἓνα δρισμένο στάδιο κι ἐπειτα στὴ γραφειοκρατικοποίηση. Παράλληλα η ἀντικειμενικὴ λειτουργία τῶν «μεγάλων έργατικῶν δργαγώσεων» συγίσταται στὸ γὰρ διατηρεῖ τὸ προλεταριάτο στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ συσήματος τῆς έκμετάλλευσης γὰρ διοχετεύει τὴν πάλη πρὸς τὴν διευθέτηση καὶ διχοπλέον στὴν ἀνατροπὴ αὐτοῦ τοῦ συσήματος. Η πλαισίωση τοῦ προλεταριάτου —καὶ πιὸ γενικὰ δλόκληρον τοῦ πληθυσμοῦ— η χειραγώγησή του καὶ η διεύθυνση τῶν διεκδικητικῶν καὶ πολιτικῶν δραστηριοτήτων του συγεπάγεται ἐναντὶ εἰδικὸ μηχανισμὸ που ἔγσαρκώνεται στὴν «έργατικὴ» πολιτικὴ καὶ συνδικαλιστικὴ γραφειοκρατία. Οἱ ίδιοι παράγοντες καὶ ἐπίσης η ἀνάγκη τῆς πάλης ἐναντίον τῶν «έργατικῶν»—γραφειοκρατικῶν δργαγώσεων—διδηγοῦν στὴ γραφειοκρατοποίηση τῶν συντηρητικῶν πολιτικῶν σχηματισμῶν.

Απὸ μιὰ δρισμένη στιγμὴ, η γραφειοκρατοποίηση, η διεύθυνση τῶν δραστηριοτήτων ἀπὸ τοὺς ιεραρχικοὺς μηχανισμούς, γίνεται η ίδια η λογικὴ αὐτῆς τῆς κοινωνίας η ἀπάντησή της σὲ δλα. Στὸν σημερινὸ σταθμὸ η γραφειοκρατοποίηση έχει ἀπὸ ἀρκετὸ καὶ ρὸ ξεπεράσει τὶς σφαῖρες τῆς παραγωγῆς, τῆς οικονομίας, τοῦ κράτους καὶ τῆς πολιτικῆς. Η κατανάλωση εἶναι δίχως ἀμφιβολία γραφειοκρατοποιημένη, μὲ τὴν ἔννοια δτὶ οὗτε δ ὅγκος τῆς οὗτε η σύνθεσή της δὲν εἶναι πλέον ἀφημένες στοὺς αὐτόματους μηχανισμούς τῆς οικονομίας καὶ τῆς ψυχολογίας (η «ἐλεύθερη ἐκλογὴ» τοῦ καταναλωτῆ δὲν έχει ποτὲ ἔνγοεῖται ὑπάρξει σὲ μιὰ ἀλλοτριωμένη κοινωνία) ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενο τὸ διαμορφώνει μιὰ δραστήρια ζύμωση διαρκῶς πιὸ πρωθημένη ένδεικνυτικού μηχανισμοῦ εἰδι-

κευμένων ἀνταποκριτῶν. (‘Υπηρεσία πωλήσεων, δημοσιότης και ἀναζητήσεις τῆς ἀγορᾶς χλπ.).

Οι ἀνέσεις οἱ ἕδιες γραφειοκρατοποιοῦνται. “Ἐνας αὐξανόμενος ἔαθμὸς γραφειοκρατοποίησης τῆς κουλτούρας πραγματοπιεῖται, ἀναπόφευκτος στὴν σημερινὴ κατάσταση, ἐὰν ὅχι ἀκόμα στὴν «παραγωγὴ» πάντως ἢ διάδοση αὐτῆς τῆς κουλτούρας ἔχει γίνει μιὰ τεράστια ὀργανωμένη καὶ συλλογικὴ δραστηριότητα (τύπος, ἐκδόσεις, ράδιο, κινηματογράφος, τηλεόρασης χλπ.). Αὐτὴ ἡ ἕδια ἢ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα γραφειοκρατοποιεῖται μὲν ἔναν τρομερὸ ρυθμὸ καὶ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων ἢ τοῦ κράτους.

‘Η ἀνάλυση τῆς κοινωνίας θέτει προβλήματα γένεα σ’ ὅλα τὰ ἐπίπεδα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματευτοῦμε ἔδω. ’Αλλὰ πρέπει πάνω ἀπὸ κάθε ὄλλο πρᾶγμα νὰ φέρουμε στὸ φῶς τὴν ἔγυνοια αὐτῆς τῆς ἐξέλιξης τοῦ καπιταλισμοῦ, γὰρ ἕδομε σὲ τὴν αὐτὴ ἐπηρρεάζει τὴν τύχη τῶν ἀνθρώπων μέσα στὴν κοινωνία μέσα στὶς ρίζες της τὶς πιὸ βαθειές. Κατὰ τὴν διάρκεια ἐνὸς αἰώνος ἢ τεράστια πλειοφηφία τῶν μαρξιστῶν ἔχει δεῖ στὸν καπιταλισμὸ τὸ «σύστημα τοῦ κέρδους». Αὐτὸ τὸ ἔχει κριτικάρει οὐσιαστικὰ γιατὶ αὐτὸ καταδικάζει τοὺς ἐργαζόμενους στὴν ἀθλιότητα (σὰν καταναλωτὲς) καὶ γιατὶ διαφθείρει τὶς κοινωνικὲς σχέσεις μὲ τὸ χρῆμα (αὐτὴ τὴ διαφθορὰ ἔξι ἄλλου τὴν εἶδαν ἀπὸ τὴν ἀποφητὴν πιὸ χυδαία καὶ τὴν πιὸ ἐπιπόλαιη).

‘Η ἕδεα δτὶ ὁ καπιταλισμὸς εἶναι πάνω ἀπ’ ὅλα μιὰ ἐπιχείρηση ἀπανθρωποίησης τοῦ ἐργάτη καὶ καταστροφὴ τῆς ἐργασίας σὰν σημαντικῆς δραστηριότητας (δημιουργίας ἐννοιῶν) — ἕδεα ἐν τούτοις ποὺ διατυπώθηκε πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν ἕδιο τὸν Μάρξ. Θὰ τοὺς φαινόταν ἀν τὴν γγώριζαν σὰν διμιχλώδης φιλοσοφία ποὺ πρόθυμα θὰ τὴν χαρακτήριζαν σπιριτουαλιστική. Μιὰ ἀποφητὴν ἐντελῶς ἐπίσης ἐπιπόλαιη τοῦ προτείνεται τῆς γραφειοκρατοποίησης φαίνεται ἦδη νὰ διαδίδεται σήμερα. ’Ορισμένοι δὲν βλέπουν στὴν γραφειοκρατοποίηση παρὰ τὴν ἐμφάνιση ἐνὸς γραφειοκρατικοῦ στρώματος ποὺ προστίθεται στοὺς ἕδιωτες ἐργοδότες ἢ ἔχει φτάσει στὸ

δριο νὰ τοὺς ἀντικαταστήσει ποὺ ἐγκαθιστᾶ ἔνα ἀπαράδεκτο τύπο διαικησης στὴν παραγωγὴ καὶ στὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ γι' αὐτὸ ἐπίσης ἐντατικοποιεῖ τὴν ἑξέγερση τῶν ἐκτελεστῶν καὶ δημιουργεῖ μιὰ νέα καὶ τεράστια σπατάλη. "Ολα αὐτὰ εἶναι προφανῶς ἀλήθεια καὶ σπουδαῖα.

Ἄλλὰ θὰ καταδικάσσωμε τὸν ἔαυτό μας νὰ μὴ καταλάβει τίποτε ἀπὸ τὴν σύγχρονη κοινωνία ἐὰν στεκόμαστε μόνο σ' αὐτά. Η γραφειοκρατοποίηση δὲν σημαίνει μόνον τὴν ἀνάδυση ἐνδεικονομίας κοινωνικοῦ στρώματος τοῦ δικοῖου τὸ βάρος καὶ ἡ σημασία αὐξάνονται συγχῶς. Οὕτε ἀπλῶς δτι ἡ λειτουργία τῆς οἰκονομίας ὑφίσταται ἀπὸ τὴ συγχεντρωποίηση καὶ τὴν κρατικοποίηση οὐσιώδεις τροποποιήσεις. Η γραφειοκρατοποίηση ἐπιφέρει μιὰ μεταμόρφωση τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν ἐννοιῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιο τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων στὴν κοινωνία, μιὰ μεταποίηση τῆς στάσης τους καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τους. Εὰν δὲν καταλάβουμε αὐτὴ τὴν ἀποψή τὴν πιὸ βαθειὰ ἀπὸ δλες δὲν μποροῦμε τίποτε νὰ καταλάβουμε οὕτε ἀπὸ τὴ συνάφεια τῆς σημερινῆς κοινωνίας οὔτε ἀπὸ τὴν κρίση της.

Ο καπιταλισμὸς ἐπιβάλλει σὲ δλη τὴν κοινωνία τὸ «δίκαιον» του: δ ὑπέρτατος σκοπὸς τῆς δραστηριότητας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπαρξῆς εἶναι ἡ μάξιμου παραγωγὴ καὶ δλοι δφείλουν νὰ ὑποταχτοῦν σ' αὐτὸν τὸν αὐθαίρετο σκοπό. Η καπιταλιστικὴ «ἐκλογίκευση» συνίσταται ἀπὸ δτι αὐτὸς δ σκοπὸς πρέπει νὰ προγματοποιηθεῖ ἀπὸ μέθοδες οἱ δποτες ταυτόχρονα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀλλατρίωση τῶν ἀνθρώπων σὰν παραγωγῶν—ἀφοῦ οἱ ἀνθρωποι δὲν ὑπολογίζονται τοῦ λοιποῦ παρὰ σὰ μέσα τοῦ παραγωγικοῦ σκοποῦ—καὶ τὴν ἀναδημιουργοῦν ἐμβαθύνοντάς την συγχῶς: συγκεκριμμένα ἀπὸ τὸν δλοένα καὶ πιὸ πρωθημένο διαχωρισμὸ τῆς διεύθυνσης ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση, ἀπὸ τὸν περιορισμὸ τῶν ἐργαζομένων σὲ ἀπλοὺς ἐκτελεστὲς καὶ ἀπὸ τὴν μετατόπιση τῆς λειτουργίας τῆς διεύθυνσης ἔξω ἀπὸ τὸ προτσές τῆς ἐργασίας.

Η καπιταλιστικὴ «ἐκλογίκευση» εἶναι λοιπὸν ἀδιαχώριστη ἀπὸ τὴν γραφειοκρατοποίηση ἀφοῦ αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσει παρὰ ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ ἔνα σῶμα τῶν «ἐκλογικευτῶν» δηλαδὴ τῶν διευθυνόντων, δργανωτῶν, μεσαίων στελεχῶν, ἐλεγκτῶν «προπαρασκευαστῶν» τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων κλπ. Άλλὰ αὐτὴ ἡ «ἐκλογίκευση» ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπ' ἔξω καὶ σὲ μιὰ πολὺ καθωρισμένη ἐπιτικὴ (ποὺ εἶναι αὐτὴ τῆς ἐκμετάλλευσης) συγεπάγεται τὴν

καταστροφή τῶν ἐννοιῶν τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητας ὅπως ἐπίσης ἡ «όργάνωση» ἀπ' ἔξω ἐπιφέρει τὴν καταστροφή τῆς ψυχής της στην διάταξη καὶ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐλγαι εύκολο γὰ τὸ ἴδομε πρῶτα στὸ πεδίο τῆς ἐργασίας ποὺ εἶναι τὸ πιὸ οἰκεῖο καὶ διού αὐτὲς οἱ συγέπειες τοῦ προτσὲς τῆς γραφειοκρατοποίησης (ἢ τῆς ἐκλογίκευσης) εἶχαν παρατηρηθῆ ἀπὸ καιρῷ. Ὁ καπιταλισμὸς ἔχει καταστρέψει τὴν ἔννοια τῆς ἐργασίας ἢ πιὸ ἀκριβῶς εἶχε καταστρέψει τὴν ἐργασία σὰν δραστηριότητα μὲ σημασία σὶ α σὰν δραστηριότητα στὴν πορεία τῆς δημόσιας ἢ σημασία τῆς συντίθεται ἀπὸ ὑποκείμενο καὶ κατὰ τὴν δημόσιαν τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἀκριβῶς προσηλωμένο σ' αὐτὸ τὸ γεγονός. Κάθε σημασία ἔχει καταστραφεῖ στὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐργασίας ἀφοῦ στὰ καθήκοντα ποὺ ἔκτελοῦνται τιμηματικὰ δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενο τὸ μενονό τῆς ἐργασίας (ἄλλα ἀπλῶς ἀποσπάσματα ὅλης τῶν δημόσιων ἢ ἔννοια εἶναι πάντα ἄλλοι) καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον καὶ ὑποκείμενο τῆς ἐργασίας, τὸ πρόσωπο τοῦ ἐργαζομένου δυτας ἀποσυγτεθείμενο σὲ διαχωρισμένες ἵκανότητες ἀπὸ τὶς δημόσιες δρισμένες εἶναι αὐθαίρετα ἀποσπάσματα τοῦ συνόλου. Ταυτοχρόνως ἔχει καταστραφεῖ κάθε δυνατότητα γιὰ τὸν ἐργαζόμενο γὰ ἀποδώσει μιὰ δημοιαδήποτε σημασία στὴν ἐργασία σὰν τέτοια,—ἀφοῦ δὲ ἐργαζόμενος δὲν εἶναι παρὼν στὸ προτσές τῆς παραγωγῆς σὰν πρόσωπο, ἄλλα ἀπλῶς σὰν ἀνώγυμας καὶ ἀναπληρώσιμος ἵκανότης τῆς ἀτελείωτης ἐπανάληψης μᾶς στοιχειώδους χειρονομίας.

Ἐὰν ἡ σημασία τῆς ἐργασίας σὰν τέτοια ἔχει ἔτσι καταστραφεῖ μένει γιὰ τοὺς ἐργαζομένους ἡ σημασία τῆς ἐργασίας καὶ ἡ καθημερινὴ πάλη ἐγαντίον τῆς ἐκμετάλλευσης ποὺ τὴν συνοδεύει σὰν ἔδαφος θετικῆς κοινωνικοποίησης, σὰν πλαίσιο μέσα στὸ δημόσιο συντίθεται ἡ συλλογικότης καὶ ἡ ἀληλεγγύη τῶν ἐργαζομένων.

Οσο βασανιστικὴ καὶ σπαρακτικὴ καὶ ἀν εἶναι ἡ ἐπιχείρηση παραμένει γιὰ τὸν ἐργαζόμενο δὲ τόπος κοινῶν συμφερόντων μὲ τοὺς ἄλλους, κοινῶν συμφερόντων στὴν πάλη πρῶτα ἀπὸ δλα. Αὐτὴ ἡ θεμελιώδης παρατήρηση θὰ μᾶς ἀπασχολήσει διεξοδικὰ ἐν συγχείᾳ. Ἄλλα δὲν εἶναι μέσα στὴν σειρὰ ἐδῶ, διότου ἔκεινο ποὺ μᾶς ἔνδιαφέρει εἶναι ἡ λογικὴ ταυτόχρονα συνειδητὴ καὶ ἀντικειμε-

γιακή τῆς γραφειοκρατοποίησης, ή όποια δχι μόνον ἀγνοεῖ αὐτὴ τὴν ἀποψη τῆς ζωῆς στὴν ἐπιχείρηση, ἀλλὰ τὴν καταπολεμᾶ μὲ ὅλα τὰ μέσα, ἀφοῦ αὐτὴ ἀπευθύνεται ἐναντίον τῆς.

Ἡ γραφειοκρατία προσπαθεῖ διαρκῶς νὰ καταστρέψει τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν θετικὴ κοινωνικοποίηση τῶν ἐργατῶν μὲ χίλια μέσα ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ κύριο εἶναι η τάση γὰρ εἰσαγάγει μιὰ πολλαπλάσια στὸ ἀπειροῦ διαφοροποίηση στοὺς κόλπους τῶν ἐργαζομένων, ἀναθέτοντας διαφορετικὰ «STATUS» στὶς διάφορες ἀπασχολήσεις καὶ διαθέτοντας αὐτὰ σύμφωνα μὲ μιὰ Ἱεραρχικὴ διάρθρωση. Ὁτι αὐτὴ ἡ τάση εἶναι τεχνικὴ καὶ δτι αὐτὴ ἀποτυγχάνει διαρκῶς στοὺς στόχους ποὺ ἐπιδιώκει, λίγο ἐνδιαφέρει στὸ παρὸν κείμενο. Αὐτὸ προσδιορίζει τὴν ἔννοια τῆς γραφειοκρατικῆς ἐπιχείρησης ποὺ εἶναι η καταστροφὴ κάθε ἔννοιας τῆς ἐργασίας. Ἡ ἐργασία μὲ τὴν καπιταλιστικο - γραφειοκρατικὴ δπτική, δὲν πρέπει νὰ ἔχει γιὰ τὸ ὑποκείμενό της, παρὰ μιὰ καὶ μοναδικὴ σημασία: νὰ εἶναι δ ὅρος τοῦ μισθοῦ, η πηγὴ τοῦ εἰσοδήματος. Ἡ γραφειοκρατικὴ ὄργανωση ἐπιφέρει μιὰ ἀλλη συνέπεια ἐντελῶς ἐπίσης σημαντική: τὴν καταστροφὴ τῆς ὑπευθυνότητας. Ἡ τη τας. Ἀπὸ τὴν τυπικὴ τῆς ἀποψη, η γραφειοκρατικὴ ὄργανωση σημαίνει τὴν διαίρεση τῶν ὑπευθυνοτήτων: οἱ τομεῖς τῆς διοίκησης καὶ τοῦ ἐλέγχου πρέπει νὰ εἶναι καθαρὰ καθωρισμένοι καὶ ὁροθετημένοι καὶ οἱ ὑπευθυνότητες ἀποσπασμένες κατὰ συνέπεια. Ἀλλὰ η ἀποσπασματοποίηση ὀλοένα καὶ περισσότερον πρωθημένη σ' αὐτοὺς τοὺς τομεῖς — ἔκφραση τοῦ προτοτές τῆς αὐξανόμενης διαίρεσης στοὺς κόλπους τῆς γραφειοκρατίας τῆς ἵδιας — ὁδηγεῖ στὸ τέλος σὲ μιὰ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ τῆς ὑπευθυνότητας. Πρῶτα ἀπ' ὅλα η ὄργανωση ἀπὸ τὰ ἔξω τῆς ἐργασίας καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς τεράστιας μάζας τῶν ἐργαζομένων σὲ καθήκοντα ἐκτελεστικὰ ὀλοένα καὶ πιὸ περιορισμένα σημαίνει δτι κάθε ὑπευθυνότητα, τοὺς ἔχει πράγματι ἀφαιρεθεῖ: η ὄργανωση τῆς δραστηριότητας ἀπὸ ἕναν περιορισμένο καὶ καθωρισμένο ἀριθμὸ ὑπευθύνων (καὶ αὐτὸ ἰσχύει γιὰ κάθε δραστηριότητα καὶ δχι μόνο γιὰ τὴν παραγωγὴ) σημαίνει δτι ὅλος ὁ κόσμος ἔχει περιοριστεῖ σὲ μιὰ κατάσταση ἀγευθυνότητας ὅλος ὁ κόσμος ἔξω ἀπὸ τοὺς «ὄργανωτες» σὲ πρώτη προσέγγιση. Ἀλλὰ στὸ τέλος τοῦ λογοσυν καὶ αὐτοὶ οἱ ἵδιοι οἱ ὄργανωτες ἀφοῦ η συλλογικοποίηση τῶν γραφειοκρατικῶν μηχανισμῶν καὶ η διαίρεση τῆς ἐργασίας ποὺ προ-

χωρεῖ στοὺς χόλπους τους δημιουργεῖ πάντα γραφειοχράτες τῆς γραφειοχρατίας. Κατόπιν, αὐτή ἡ διαιρεση τῶν καθηκόντων, ἡ αὐξανόμενη ἀποσπασματοποίηση τῶν τοιμέων τῆς διοίκησης καὶ ὑπευθυνότητας δημιουργεῖ ἐνα τεράστιο πρόβλημα συν θέσει σε ως ποὺ ἡ γραφειοχρατία εἶγαι ἀνίκανη νὰ τὸ λύσει λογικά. Πιὸ ἀκριβῶς, αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ παρὰ σύμφωνα μὲ τὶς ἴδιες τῆς μέθοδες δημιουργῶντας μιὰ νέα κατηγορία γραφειοχρατῶν, εἰδικῶν τῆς συμθέσεως, τῶν δποίων ἔργο εἶγαι γὰρ ἐκτελοῦν τὴ συγχόληση ἀπὸ δ.τι ἔχει σπάσει—ἀλλὰ ἡ ἀπλὴ τῆς ὑπαρξη σημαίνει ἥδη ἐνα νέο ρῆγμα.

Καθὼς ὁ καθορισμὸς τῶν τοιμέων καὶ τῶν τηματικῶν ὑπευθυνοτήτων δὲν μπορεῖ ποτὲ οὔτε νὰ ἔξαντλει οὔτε νὰ διαπεργᾶ τὸ ζητήματα (ποὺ σταματάει ἡ ὑπευθυνότητα τοῦ Α καὶ ποὺ ἀρχίζει ἡ ὑπευθυνότητα τοῦ Β ποὺ σταματᾶνε οἱ ὑπευθυνότητες τῶν ὑφισταμένων καὶ ποὺ ἀρχίζουν οἱ τῶν προϊσταμένων) δὲν εἶγαι ποτὲ αὐτὰ κανονισμένα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς γραφειοχρατίας παρὰ στὴν τύχη μὲ τὶς ραδιουργίες καὶ τοὺς ἀγῶνες ἀνάμεσα σὲ κλίκες. Τελικὰ τὸ ἐλατήριο τὸ πιὸ βαθὺ τῆς ὑπεύθυνης στάσης ἔξαφανίζεται ἀφοῦ ἡ ἔργασία δὲν εἶγαι παρὰ πηγὴ εἰσοδήματος καὶ τὸ μόνο πρᾶγμα λοιπὸν ποὺ ὑπολογίζουν εἶγαι ἀπλῶς γὰρ «καλύπτονται» μὲ τοὺς κακοὺς καγόνες.

Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους τείνει νὰ ἔξαφανίσει τὴν πρωτοβούλια λέιτουργία του τὴν ἀργεῖται στοὺς ἐκτελεστὲς καὶ θέλει νὰ τὴν μεταβιβάσῃ στοὺς διευθύνοντας. Ἀλλὰ καθὼς δλος ὁ κόσμος βαθμιαῖα μεταμορφώνεται σὲ ἐκτελεστὲς σ' ἔνα ἡ ἀλλο ἐπίπεδο, αὐτὴ ἡ μεταβιβαση σημαίνει δτι ἡ πρωτοβουλία ἔξαφανίζεται ἀνάμεσα στὰ χέρια τῆς γραφειοχρατίας στὸ μέτρο ποὺ αὐτὴ συγκεντρωποιεῖται.

Αὐτὴ ἡ κατάσταση τὴν δποίαν ἔχουμε περιγράψει σχετικὰ μὲ τὴν παραγωγὴ, γενικεύεται στὸ μέτρο ποὺ ἡ γραφειοχρατία κατακτᾶ τὶς ἀλλες σφαῖρες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ ἔξαφάνιση τῆς σημασίας τῆς δραστηριότητας, τῆς ὑπευθυνότητας καὶ τῆς πρωτοβουλίας γίνεται σ' ἔνα αὐξανόμενο βαθμὸ τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς γραφειοχρατοποιημένης κοινωνίας. Πῶς λοιπὸν αὐτὴ ἡ κοινωνία μπορεῖ νὰ ἔξασφαλίζει τὴ συνοχὴ της, τι εἶναι αὐτὸ ποὺ συγκροτεῖ τὰ διάφορα μέρη της, καὶ πρὸ παντὸς τι εἶγαι αὐτὸ ποὺ ἔγγυ-

άται σὲ έμπλη περίοδο τὴν ύποταγὴ τῶν ἐκμεταλλευμένων, τὴν ὄμοιόμορφη συμπεριφορά τους στὶς ἀνάγκες τῆς λειτουργίας τοῦ συστήματος;

Ἐν μέρει δέδαια ἡ δία καὶ ὁ ἔξαναγκασμός, ἔτοιμα πάντα νὰ ἐπέμβουν γιὰς γὰς ἔξασφαλίσουν τὴν δημόσια τάξη. Ἀλλὰ γιὰς προφανεῖς λόγους ἡ δία καὶ ὁ ἔξαναγκασμός δὲν ἐπαρχοῦν καὶ δὲν ἔχουν ποτὲ ἐπαρκέσει γιὰς γὰς ἔξασφαλίσουν τὴν λειτουργία μιᾶς κοινωνίας ἐκτὸς Ἰσως μέσα στὶς γαλέρες. Εἰκοσιτέσσαρες ὥρες τὸ 24ωρο πρέπει ὅκεις πράξεις τῶν ἀνθρώπων νὰ συντρέχουν μὲ τὸν ἔνα ἢ τὸν οὐλό τρόπο γὰς διατηροῦν αὐτὴ τὴν κοινωνία ἐν κινήσει μέσα στὴν κίνησή της, πρέπει νὰ καταναλίσκουν τὰ προϊόντα ποὺ αὐτὴ προσφέρει, γὰς ἐπιδίδονται στὶς ἀπολαύσεις ποὺ αὐτὴ προτείνει, γὰς τεχνοποιοῦν τὰ παιδιὰ ποὺ αὐτὴ αὔριο θὰ ἔχῃ ἀνάγκη, γὰς τὰ ἀνατρέφουν σύμφωνα μὲ τοὺς κοινωνικοὺς κανόνες κλπ. Μιὰ κοινωνία δποιεσδήποτε καὶ δὴ εἶναι οἱ ἀντιφάσεις τῆς καὶ οἱ συγκρούσεις τῆς δὲν μπορεῖ νὰ συνεχίζεται παρὰ ἐὰν αὐτὴ κατορθώγει γὰς ἀποτυπώσῃ στὰ μέλη της ἐπαρκεῖς αἴτιοι γῆσεις νὰ τὰ προτρέπει νὰ ἀναπαράγουν συνεχῶς συγκριτικές συμπεριφορές μεταξύ τους καὶ μὲ τὴ διάρθρωση καὶ τὴ λειτουργία τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος. Λίγο ἐνδιαφέρει ἐὰν αὐτὲς οἱ αἴτιοι γῆσεις εἶναι: ἡ μιᾶς φαίνονται ψεύτικες καὶ ἀπατηλές, ἀρκεῖ δὲι αὐτὲς ὑπάρχουν καὶ ἡ κοινωνία κατορθώγει νὰ τὶς ἀναπαράγει στοὺς κόλπους κάθε γέος γενιᾶς. Ή μὴ ὑπαρξῇ τοῦ θεοῦ, οἱ ἀσωτερικὲς ἀντιφάσεις τοῦ καθολικοῦ δόγματος ἡ αὐτὲς ποὺ ὑπῆρχαν ἀνάμεσα σ' αὐτὸ καὶ στὴν κοινωνικὴ πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἐμπόδισαν τοὺς χριστιανοὺς δουλοπάροικους τῆς Δυτ. Εὑρώπης νὰ ἀνέχονται κατὰ τὴν διάρκεια αἰώνων καὶ νὰ ἀναγνωρίζουν τὸ φεουδαρχικὸ καθεστώς (ἀκόμα καὶ ἐὰν σὲ ἔσχατες στιγμὲς καίγανε τοὺς πύργους τῶν φεουδαρχῶν).

Ἀλλὰ οἱ ἐπαρκεῖς αἴτιοι γῆσεις —ἄλλες, τοιίζουμε ἀπ' αὐτὲς ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα ἀπλοῦ δῆμεσα ἡ ἔμμεσα καταναγκασμοῦ— δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν δὲν δὲν ἐπιβάλλουν στὴν κοινωνία ἔνα σύστημα ἀξιῶν τὶς δποιεῖς δλα τὰ μέλη της συμμερίζονται σὲ ἔνα μικρότερο ἡ μεγαλύτερο βαθμό. Γὸ ἀποτέλεσμα δύο αἰώνων τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ ιδιαιτέρως τὸ τελευταῖο ἥμισυ τοῦ αἰώνος ὑπῆρξε ἡ ἀνατροπὴ τοῦ συστήματος τῶν κατὰ παράδοσιν ἀξιῶν (θρησκεία, οἰκογένεια κλπ.) καὶ ἡ ἀξιοθρήγητος ἀποτυχία τῶν τάσεων

γὰ τὶς ὑποκαταστήσει μὲ σύγχρονες «λογικές» ἀξίες (ἀρχεῖ γὰ σκεψιοῦμε τὴν ἀπείρως ἀγούσια «λαϊκὴ δημοκρατικὴ» ήθικὴ στὴν Γαλλία τῆς ὁποίας οἱ κομπιναδόροι ριζοσπαστοσιαλιστὲς εἶναι οἱ πιὸ ἄξιοι ἐνσάρκωτές της). Αὕτη ἡ ἀνατροπὴ ἐξ ἀλλου προχωρεῖ ζευγαρωτὰ μὲ αὐτὸ τὸ ἄλλο ἀποτέλεσμα τῆς καπιταλιστικῆς ἔξελιξης, τὸν διαμελισμὸ τῶν διλοχληρωμένων καὶ δργανικῶν ἀνθρωπίνων κοινοτήτων, ποὺ μόνον αὐτὲς μποροῦν γὰ εἶναι τὸ γόνιμο ἔδαφος τῶν ἀξιῶν τὶς ὅποιες τὰ μέλη τῆς κοινωνίας πραγματικὰ συμμερίζονται (ἐδῶ ἀχόμη τὰ ἐργοστάσια καὶ ἡ ἐργατικὴ κοινότης που αὐτὸ ἀποτελεῖ, ἀντιτίθενται ριζικὰ σ' αὐτὴ τὴν τάση τοῦ καπιταλισμοῦ —ἄλλος αὐτὴ ἡ διαπίστωση ὅσο κεφαλαιώδης καὶ ἀνείναι, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ παρὸν κείμενο τῆς ἀνάλυσης).

Ποιά λοιπόν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀπάντηση αὐτῆς τῆς κοινωνίας στὸ πρόβλημα τῆς αἰτιολόγησης τῶν ἀγθρώπων γιὰ νὰ κάνουν ἔχειγο ποὺ τοὺς ζητᾶνε νὰ κάνουν; Τὸ ἔχουμε ἥδη ίδει μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ προβλήματος τῆς σημασίας τῆς ἐργασίας: Ὡ μόνη αἰτιολόγηση ποὺ μπορεῖ νὰ τὴν υποκαταστήσει εἶναι τὸ εἰς ὃ σὸς ἡ μ. α. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι σ' αὐτὸ προστίθεται, μὲ μιὰ διάρθρωση δλοένα καὶ περισσότερο ιεραρχημένη καὶ γραφειοκρατοποιημένη, ἡ προαγωγή. Ἀλλὰ ἔνα πλήθος ἀπὸ παρόχογυτες κάνουν ὅστε παρὰ τὴν διαρκῆ τάση νὰ τὴν συγδέσει στὴν γραφειοκρατικὴ ιεραρχία, τὶς διαφοροποιήσεις τῆς σειρᾶς, τὶς καταστάσεις κλπ., αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν μποροῦν στὴν διάρκεια τοῦ XX αἰῶνος νὰ ἀποκτήσουν μιὰ σπουδαιότητα καὶ τελικὰ ἡ προαγωγὴ δὲν ἔχει ἀξία παρὰ στὸ ὅτι ἀντιπροσωπεύει μιὰ αὔξηση τοῦ εἰσοδήματος.

Αλλὰ ποιά εἶναι ἡ σημασία τοῦ εἰσοδήματος; Σὲ μιὰ κοινωνία
ὅπου τὸ κεφάλαιο εἶναι ὅλο καὶ περισσότερο ἀπρόσωπο, τὸ ἴδιωτι-
κὸ εἰσόδημα ἐκτὸς ἀπὸ σπάνιες ἔξαιρέσεις δὲν μπορεῖ νὰ δδηγήσει
σὲ μιὰ συσσώρευση. Τὸ εἰσόδημα δὲν ἔχει λοιπὸν σημασία παρὰ
μὲ τὴν κατανάλωση ποὺ αὐτὸ ἐπιτρέπει. Αλλὰ ποιὰ εί-
ναι αὕτη ἡ κατανάλωση; Οἱ κατὰ παράδοση ἀνάγκες καὶ οἱ κατὰ
παράδοση τρόποι ἵκανοποίησής τους εἶναι μὲ τὴν συνεχῆ ἀνοδο
τοῦ εἰσοδήματος στὰ ὅρια τοῦ κορεσμοῦ τους. Ή κατανάλωση δὲν
μπορεῖ λοιπὸν νὰ ἔχει ἔνγοια παρὰ ἂν νέες ἀνάγκες καὶ νέοι τρό-
ποι ἵκανοποίησης τῶν ἀναγκῶν συνεχῶς δημιουργοῦνται — αὐτὸ
ταυτοχρόνως εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ νὰ διατηρεῖται ἡ οἰκονομία στὴν

ξπεκτατική της κίνηση. Ἐδῶ ἡ γραφειοχρατοποίηση ἐπεμβαίνει ἐκ νέου. Ἡ ἔργασία ἔχει χάσει κάθε ἔννοια, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴν τῆς πηγῆς τοῦ εἰσοδήματος. Αὐτὸς τὸ εἰσόδημα ἔχει μιὰ ἔννοια, δοσο αὐτὴ ἐπιτρέπει στὰ ἄτομα νὰ καταναλίσκουν, μὲ δὲ λόγια νὰ ξαναποιοῦν τὶς ἀνάγκες τους. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ κατανάλωση ἡ ίδια χάνει τὴν ἀρχική της ἔννοια.

Οἱ ἀνάγκες δὲν εἶναι πλέον —ἢ ὅλοένα καὶ λιγώτερο— ἡ ἔκφραση μιᾶς ὀργανικῆς σχέσης τοῦ ἀτόμου μὲ τὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον του. Εἶναι τὸ ἀντικείμενο μιᾶς ὑπουλης ἡ βίαιης ὑποβολῆς καὶ δημιουργοῦνται στὸ κάθε κομμάτι τους ἀπὸ τὶς φροντίδες μιᾶς εἰδικῆς φράξιας, τῆς γραφειοχρατίας, τὴν γραφειοχρατίαν τῆς κατανάλωσης, τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς πώλησης. Ἐάν ἔχετε ἡ ὅχι «πραγματικὴ ἀνάγκη» αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου, λίγο ἐνδιαφέρει. Ἐξ ἀλλού δπως θὰ ἔχει πεῖ, ἀδιάφορο ποιός ἐνημερωμένος κοινωνιολόγος, αὐτὲς οἱ λέξεις δὲν ἔχουν πλέον ἔννοια. Ἀρκεῖ ποὺ φαντάζεστε δτὶ σᾶς εἶναι ἀπαραίτητο ἡ χρήσιμο, δτὶ ὑπάρχει κατ' ἀρχὴν καὶ δτὶ ἄλλος τὸ κατέχει, δτὶ εἶναι «αὐτὸ ποὺ συνηθίζεται» ἢ «αὐτὸ ποὺ φοριέται». Εἶναι προφανὲς δτὶ ἡ «εὐημερία», τὸ «ἐπίπεδο ζωῆς» καὶ ὁ «πλουτισμός» στὴν κλίμακα ὀλοκλήρου τῆς κοινωνίας γίνονται ἀντιλήψεις ἐγτελῶς κρεμασμένες στὸν ἀέρα.

Μὲ ποιά ἔννοια μποροῦμε νὰ ποῦμε δτὶ μιὰ κοινωνία ποὺ ἀφιερώνει ἔνα αὐξανόμενο μέρος τῆς δραστηριότητάς της γιὰ νὰ δημιουργήσει χοντρικὰ στὰ μέλη της τὴ συνείδηση μιᾶς ἔλλειψης, γιὰ νὰ τὰ ἔξαντλήσει κατόπιν μὲ μιὰ λυσσώδη ἔργασία μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ξαναποιήσει αὐτὴ τὴν «ἔλλειψη» εἶναι πιὸ «πλούσια» ἢ «ζει καλύτερα» ἀπὸ μιὰ ἄλλη ποὺ δὲν ἔχει δημιουργήσει αὐτὴ τὴ συνείδηση τῆς «ἔλλειψης»: Ἀλλὰ ἔκεινο ποὺ περισσότερο ἐδῶ ἐνδιαφέρει εἶναι ἀκόμα καὶ αὐτὴ ἡ ίδιωτικὴ ζωὴ ἢ ἡ κατανάλωση ποὺ φαίνονται δτὶ μποροῦν νὰ παραμείνουν δ τομέας δπου τὰ ἀτομικὰ διαπλάσσουν τὴ σημασία τῆς ὑπαρξῆς τους δὲν διαφεύγουν ἀπὸ τὸ προτσές τῆς «ἐκλογίκευσης» καὶ τῆς γραφειοχρατοποίησης: οἱ αὐθόρμητες ἢ ἐκπολιτιστικὲς στάσεις τοῦ καταναλωτῆ εἶναι ἀπολύτως ἀνεπαρκεῖς γιὰ νὰ σχηματίσουν τὸ ἔρεισμα τῆς πελώριας σύγχρονης παραγωγῆς. Ὁ καταναλωτῆς δφείλει νὰ συμπεριφέρεται μὲ τρόπο σύμφωνο μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας νὰ καταγαλίσκει σὲ αὐξανόμενη ποσότητα ἔκεινο ποὺ ἡ παραγωγὴ του

προσφέρει. Οι τρόποι συμπεριφορᾶς του καὶ οἱ αίτιολογήσεις του νὰ ὑπόκεινται σὲ ὑπολογισμὸν καὶ χειραγώγηση καὶ αὐτὴ ἡ χειραγώγηση γίνεται τοῦ λοιποῦ δλοκληρωτικὸν μέρος τοῦ προτσές τῆς «δργάνωσης τῆς κοινωνίας». Αὐτὴ ἡ χειραγώγηση εἶναι προφανῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καταστροφῆς τῶν ἐννοιῶν ἀλλὰ αὐτὸ γίνεται ἀμέσως αἰτίᾳ καὶ ἀποτελεῖται αὐτὴ τὴν καταστροφή. Μποροῦμε γὰ τὸ ἔδιο προτσές στὸ πεδίο τῆς πολιτικῆς. Οἱ σημερινὲς πολιτικὲς δργανώσεις (όποιοισδήποτε καὶ ἀν εἶναι ὁ προσανατολισμὸς τους) γραφειοκρατοποιημένες καὶ ἀποχωρισμένες ἀπὸ τὸ λαό, δὲν ἔκφράζουν πλέον μία στάση ἢ μιὰ θέληση πολιτικὴ ἐνδεσ δποιουδήποτε ἐνδιαφέροντος στρώματος.

Καμμίας κατηγορία τοῦ πληθυσμοῦ δὲν τὶς διατρέφει μὲ τὴν οὐσία της, καμμία δὲν συμμετέχει πραγματικά, γιὰ καμμία δὲν ἀποτελοῦν αὐτὲς τὸν φορέα μιᾶς δημιουργικῆς συλλογικῆς πολιτικῆς (λίγο ἐνδιαφέρει ἂν αὐτὴ ἡ δημιουργία εἶναι ἐπαναστατική, ρεφορμιστική ἢ συντηρητική).

Πῶς μπορεῖ λοιπὸν νὰ ἔξασφαλίζεται ἡ «εὔπειθεια» τοῦ πληθυσμοῦ σ' αὐτὲς τὶς δργανώσεις; Ἐν μέρει βέβαια αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ μιὰ σειρὰ αὐτοματισμῶν ποὺ ἐγσωματώνονται μέσα στὴν κοινωνία. Ἀλλὰ γιὰ ἔνα αὐξανόμενο μέρος, αὐτὴ πρέπει γὰ παραχτεῖ ἀπὸ μιὰ συνειδητὴ καὶ συνεχὴ προσπάθεια τοῦ γραφειοκρατικοῦ ἐπιτελείου τῶν κοινωνίας μέσω τῶν εἰδικῶν τους ὑπηρεσιῶν. Ἀρκεῖ ἐξ ἄλλου νὰ σταθοῦμε σ' αὐτὸ τὸ γεγονός: ὑπάρχει καταχωρισμένη πολιτικὴ ἱστορία εἰκοσι πέντε αἰώνων τοῦ δυτικοῦ κόσμου — ἄλλα, οὐσιαστικὰ ἢ προπαγάνδα δημιουργήθηκε τὸν τελευταῖο μισὸ αἰώνα. Στὸ παρελθόν οἱ ἀνθρωποι πήγαιναν αὐτοὶ οἱ ἔδιοι στὸ κόμμα ἢ στὸν πολιτικὸ τὸν δποῖον γόμιζαν δτε τοὺς ἔκφράζει καὶ κανεὶς δὲν ἀπασχολεῖτο γιὰ γὰ δημιουργήσει σ' αὐτοὺς ἔνα πολιτικὸ ἐνδιαφέρον. Σήμερα τὸ πολιτικὸ ἐνδιαφέρον εἶναι μηδέν, παρὰ (καὶ μὲ αἰτίᾳ) τὴν ἀπελπισμένη καὶ διαρκὴ προσπάθεια τῶν δργανώσεων μὲ τὸν σκοπὸ γὰ δημιουργήσουν. Ἀλλὰ ἀπὸ παντοῦ ἢ προπαγάνδα δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ζύμωση ἔξαπάτησης, τὸ περιεχόμενο ἔχει ἔξαφαγιστεῖ, ἔκεινο ποὺ ὑπολογίζεται εἶναι «Ἡ εἰκόνα» τοῦ κόμματος ἢ αὐτὴ τοῦ ὑποψηφίου στοὺς ἔκλογεῖς, «πουλᾶν» ἔναν πρόεδρο στὸν πληθυσμὸ τῶν Ἐγωμένων Πολιτειῶν δπως πουλᾶν μιὰ ὁδοντόκρεμα. Τὸ προτσές δὲν ἔχει ἐξ ἄλλου καθόλου μοναδικὴ ἔννοια καὶ ἔκεινοι ποὺ χειραγω-

γιούν είναι έπισης κατά κάποιου τρόπο χειραγωγημένοι, απ' έκεινους που χειραγωγούν. Άλλα δ τροχός μένει πάντα στήν ίδια τροχιά. Έδω όχιμα τὸ προτσές είναι τὸ ίδιο: ή σημασία τῆς πολιτικῆς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους είναι νεκρή. Άλλα ή κοινωνία έχει ἀνάγκη γιὰ τὰ ὑποχείμενά της μιᾶς μίγμου πολιτικῆς συμπεριφορᾶς. Είναι η διάπλαση τῶν πολιτῶν ἀπὸ τὴ γραφειοκρατία που πρέπει νὰ τὴν ἔξασφαλίσῃ.

Ποιό είναι λοιπόν τὸ περιεχόμενο τὸ πιὸ βαθὺ τῆς γραφειοκρατοποίησης γιὰ τὸ πεπρωμένο τῶν ἀνθρώπων στὴν κοινωνία; Είναι τὸ στρίμωγμα τοῦ κάθε ἀτόμου σὲ μιὰ κυψέλη μιᾶς μεγάλης παραγωγικῆς δλόστητος που καταναγκάζεται σὲ μιὰ ἀλλοτριωμένη καὶ ἀλλοτριώνουσα ἐργασία, είναι η καταστροφὴ τῆς ἔννοιας τῆς ἐργασίας καὶ κάθε κολλεκτιβιστικῆς ζωῆς είναι δ περιορισμὸς τῆς ζωῆς σὲ ίδιωτική ζωὴ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐργασία καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε συλλογική δραστηριότητα, είναι δ περιορισμὸς αὐτῆς τῆς ίδιωτικῆς ζωῆς στὴν ὑλικὴ κατανάλωση, είναι η ἀλλοτριώση στὸν τομέα τῆς κατανάλωσης τῆς ίδιας μὲ τὴ διαρκὴ χειραγώγηση τοῦ ἀτόμου σὰν καταγαλωτοῦ.

Αὐτὸ τὸ περιεχόμενο συνδυασμένο μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ πιὸ οἰκεῖα τοῦ προτσές τῆς γραφειοκρατοποίησης στοὺς τομεῖς τῆς παραγωγῆς τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς πολιτικῆς μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συλλάδομε τὴν ίδαινικὴ τάση τοῦ γραφειοκρατικοῦ καπιταλισμοῦ. Θὰ προσπαθήσωμε νὰ καθορίσουμε αὐτὴ τὴν τάση καθορίζοντας ἔκεινο που μποροῦμε νὰ ὅγομάσουμε τὸ πρότυπο μιᾶς γραφειοκρατικῆς κοινωνίας γιατὶ σχεδιασμένη σ' αὐτὸ τὸ πρότυπο η ἔξιλιξή των γίνεται πλήρως καταληπτή.

Μιὰ γραφειοκρατικὴ κοινωνία, είναι μιὰ κοινωνία που έχει κατορθώσει νὰ μεταμορφώσει τὴν τεράστια πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ σὲ πληθυσμὸ μισθωτῶν, μὴν ἀφήνοτας ἔξω ἀπὸ τὶς σχέσεις τοῦ μισθωτοῦ (καὶ τοῦ συγακολούθου τῆς τῆς ιεραρχίας) παρὰ στρώματα περιφερειακὰ (5% ἀγρότες, 1% καλλιτέχνες διαγοούμενος καὶ πόργες) καὶ ὅπου δ πληθυσμὸς είναι δλοκληρωμένος σὲ μεγάλες ἀγώνυμες παραγωγικὲς μονάδες (τῶν δποίων η ίδιωτησία μπορεῖ νὰ ἀνήγκει σὲ ἔνα ἀτομο, μιὰ ἀγώνυμη ἔταιρεία η στὸ κρά-

τος) και διατίθεται σύμφωνα μὲ μιὰ πυραμιδικὴ ιεραρχικὴ διαρθρωση.

Αὐτὴ ἡ διάρθρωση ἀνταποκρίνεται στὸ πιὸ μικρὸ μέρος τῆς σὲ μιὰ διαφοροποίηση ἀπὸ τὴν ἀποφη τῶν γγώσεων (αὐτὴ ἡ ἵδια εἶναι προϊὸν τῆς ἔκπαιδευσης καὶ συνεπῶς τῆς διαφορᾶς τῶν εἰσόδημάτων — καὶ τείνει συγεπῶς γὰ ἀναπαράγεται αὐτὴ ἡ ἵδια ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ) καὶ στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς στὴν ἐπιβολὴ διαφοροποιήσεων τεχνικῶς καὶ οἰκονομικῶς αὐθαιρέτων ἀλλὰ ἀναγκαῖων ἀπὸ τὴν ἀποφη τῶν ἔκμεταλλευτῶν. Ἡ ἐργασία ἔχει χάσει κάθε σημασίᾳ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ, ἐννοεῖται καὶ γιὰ τὴν πλειοφηφία τῶν εἰδικευμένων στρωμάτων καὶ δὲν διατηρεῖται παρὰ σὰν πηγὴ καὶ ὅρος εἰσοδήματος. Ἡ διαίρεση τῆς ἐργασίας ἔχει φτάσει μέγρι στὸν παραλογισμό. Ἡ διαρίεση τῶν καθηκόντων ἀκόμα καὶ ἀν ἔχει φτάσει ἐνα ὄρισμένο ὅριο δὲν ἀφήνει νὰ ὑποκτατασθεῖ παρὰ μὲ καθήκοντα ἀποσπασμένα ποὺ στεροῦνται ἀπὸ κάθε ἐννοια.

Ἡ «πλήρης ἀπασχόληση» ἔχει πραγματοποιηθεῖ σχεδὸν μὲ διάρκεια. Οἱ μισθωτοὶ ἐργαζόμενοι, χειρώνακτες ἡ διανοούμενοι, ζοῦνε μὲ μιὰ ἀσφάλεια τῆς ἀπασχόλησης σχεδὸν πλήρη ἀν «συμμορφώνογται». Ἡ παραγωγὴ ἔκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες διακυμάνσεις προχωρεῖ καλὰ κακὰ μὲ ἐνα ὅχι ἀμελητέο ποσοστό. Οἱ μισθοὶ καλὰ κακὰ αὐξάνονται μὲ ἐνα ποσοστὸ ποὺ δὲν διαφέρει κατ' ἔκτιμησιν ἀπ' αὐτὸ τῆς παραγωγῆς. Κατὰ συγέπειαν ἡ παραγωγὴ αὐξανόμενη δημιουργεῖ τὶς ἴδιες τῆς διεξόδους αὐτὸ ποὺ εἶναι ἡ ἀγοραστικὴ δύναμη.—Οἱ ἀνάγκες μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἡ μᾶλλον μὲ τὴν ἐμπορικὴ καὶ κυκλοφοριακὴ ἐννοια τοῦ δρου αὐξάνονται κανονικὰ μαζὶ μὲ τὴν ἀγοραστικὴ δύναμη. Ἡ κοινωνία ἐργάζεται ἐπαρκῶς γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴ ζήτηση καλῶν προϊόντων εἴτε μὲ τὴ δημοσιότητα καὶ τὴ χειραγώγηση τῶν καταναλωτῶν εἴτε μὲ τὴ δράση τῆς κοινωνικῆς διαφοροποίησης—προσφέρονται συγεχῶς στὶς κατηγορίες τοῦ κατωτέρου εἰσοδήματος πρότυπα κατανάλωσης πιὸ ἀκριβά.

—Ἡ ιεράρχηση τῶν ἀπασχολήσεων μέσα στὶς ἐπιχειρήσεις ἔχει φτάσει σὲ ἐνα βαθὺ ἀρκετὸ γιὰ γὰ προσβάλλει σὲ ἐναν οὐσιαστικὸ βαθὺ τὴν ἀλληλεγγύη μεγάλων διμάδων ἔκμεταλλευομένων. Τὸ σύστημα μὲ ἀλλὰ λόγια εἶναι ίκανοποιητικὰ «ἀνοικτὸ» ἡ «εύλύγιστο» γιὰ νὰ δημιουργεῖ εύκαιρίες ὅχι ἀσήμαντες «προαγωγῆς» (ἐπὶ παραδείγματι μιὰ πιθανότητα στὶς δέκα) γιὰ τὸ ἥ-

μισυ ἀνώτερο τῆς μισθωτῆς τάξης. Κατὰ συγέπεια οἱ σχέσεις τῶν ἔργαζομένων μέσα στὴν ἐπιχείρηση δὲν διαμορφώνονται πλέον στὴν πλειοψηφία τῶν περιπτώσεων στὸ σημερινὸ ἔργοστάσιο ἀλλὰ στὸ χτεσιγὸ γραφεῖο (ὕπουλος ἀνταγωνισμός, ραδιουργίες, καὶ εύκαμψία τῆς σπονδυλικῆς στήλης).

—Κατὰ συγέπεια ἡ ἐπιχείρηση δὲν εἶναι μόνον ὁ τόπος τῆς μισθωτῆς ἔργασίας ἀλλὰ παύει στὴν πλειοψηφία τῶν περιπτώσεων νὰ εἶναι ὁ τόπος τῆς **θετικῆς κοινωνικοποίησης**.

—Ἡ ἔξελιξη τῆς ἀστυφιλίας καὶ τοῦ ἀποικισμοῦ —διαφοροποίηση πρωθημένη στοὺς τόπους τῶν δραστηριοτήτων ἔξαρθρωση κάθε δλοκληρωμένης κοινοτικῆς ζωῆς μέσα στὰ ὑπερπλήρη ἀστικὰ κέντρα — τείγει γὰρ ἐκμηδεγίσει τὸν χῶρο σὰν πλαίσιο κοινωνικοποίησης καὶ ὑλικὸ στήριγμα μιᾶς ὄργανικῆς συλλογικότητας. Αὐτὲς οἱ συλλογικότητες μπορεῖ νὰ ἥταν ἀλλοτε ἐριστικὲς καὶ ἀντιφατικές. Σήμερα αὐτὲς παύουν νὰ ὑπάρχουν σὰν συλλογικότητες δὲν εἶναι παρὰ συμφήσεις ἀτόμων καὶ οἰκογενειῶν που ζοῦν ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ συγυπάρχουν σὲ ἀνωνυμία.

Κατὰ συγέπεια ὅποια κι ἀν εἶναι ἡ ἔργασία του ἡ τὸ μέρος που κατοικεῖ τὸ ἀτομικὸ βρίσκεται ἀντιμέτωπο σὲ ἕνα περιβάλλον εἴτε ἔχθρικὸ εἴτε ἀγνωστὸ ἀνώνυμο καὶ μαζικοποιημένο. — Ἡ μόνη αἰτιολόγηση που ὑφίσταται εἶναι τὸ τρέξιμο πίσω ἀπὸ ἕνα ἐπίπεδο ζωῆς πάντα πιὸ ὑψηλό (γὰρ μὴ τὸ συγχέομε μὲ τὴν πραγματικὴ ζωὴ που αὐτὴ δὲν ἔχει ἐπίπεδο). Αὐτὴ ἡ ἀνύψωση τοῦ «ἐπιπέδου ζωῆς» φέργει δύμας στὸν ἵδιο τὸν ἑαυτό της τὴν ἵδια της τὴν ἀρνηση (ἀφοῦ ὑπάρχει πάντα ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο ζωῆς ἀκόμα πιὸ ὑψηλό).

—Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ στὸ σύνολό της διατηρεῖ φαινόμενα «δημοκρατικὰ» μὲ τὰ πολιτικὰ κόρματα, τὰ συνδικάτα κλπ. Ἀλλὰ τόσο σ' αὐτὲς τὶς ὄργανώσεις ὅσο καὶ στὸ κράτος ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ δημόσια γενικὰ ζωὴ εἶγαι βαθειὰ γραφειοκρατοποιημένη (διχως αὐτὴ ἡ γραφειοκρατοποίηση νὰ εἶναι ἐννοεῖται ἡ αὐστηρὴ ἀντιγραφὴ αὐτῆς τῆς παραγωγῆς) — Κατὰ συγέπεια ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τῶν ἀνθρώπων στὴν πολιτικὴ ἡ στὴ ζωὴ καὶ τὸ ν τῶν πολιτικῶν καὶ συνδικαλιστικῶν ὄργανώσεων δὲν ἔχει ἀντικειμενικὰ μιλώντας καμμιὰ ἐννοια. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε ἔκει καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀγωνιστεῖ ἐναγγίον τῆς ὑπάρχουσας κατάστασης. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἀτομα θεωροῦν κάθε

ένέργεια στερημένη έννοιας. Τὸ πολὺ μιὰ μικρὴ μειοψηφία μένει ἔξαπατημένη ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποφη καὶ ἐκτελεῖ τὸ σύνδεσμο ἀνάμεσα στὶς δργανώσεις καὶ τὸν πληθυσμὸν ὃ δποῖος ὅσο γι' αὐτὸν δὲν ἔνδιαφέρεται γιὰ τὴν πολιτικὴ παρὰ μὲ τρόπο δπορτουγιστικὸν καὶ κυνικὸν μὲ τὴν εὔκαιρία τῶν «ἐκλογῶν».

“Οχι μόνον ἡ πολιτικὴ καὶ οἱ ἀντίστοιχες δργανώσεις ἀλλὰ κάθε δργάνωση καὶ κάθε φυλλογικὴ δραστηριότητα ἔχει συγχρόνως γραφειοκρατοποιηθῆ καὶ ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δπως ἔχει πεῖ κάποιος προσφυέστατα — ἀκόμα στοὺς ποδοσφαιριστὲς ὑπάρχει ὄλοκληρος κόσμος ποὺ θέλει νὰ παίξει ποδόσφαιρο ἀλλὰ κανεὶς δὲν πάει νὰ ἐκλέξει τὸ γραφεῖον ἢ νὰ συζητήσει τὰ ζητήματα αλπ. **Ἡ** ἵδιωτικο ποιηση χαρακτηρίζει λοιπὸν τὴν σάση τῶν ἀνθρώπων κατὰ γενικὸν τρόπο — ἔγγοεῖται ίδιωτικοποίηση δὲν σημαίνει τὴν ἀπουσία τῆς κοινωνίας καὶ γιὰ τὸν ἀνθρωπὸν ἡ ίδιωτικοποίηση δὲν μπορεῖ νὰ εἴγαι παρὰ ἔνας τρόπος τῆς κοινωνικότητος.— Κατὰ συγέπειαν ἡ κοινωνικὴ ἀγευθυνότης γίνεται ἔνα ούσιωδες χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Ἀγευθυνότητα γιὰ πρώτη φορὰ δυνατή σὲ τέτοια κλίμακα, γιατὶ ἡ κοινωνία δὲν δρίσκεται πλέον μπροστὰ σὲ καμμία πρόκληση οὔτε ἐσωτερικὴ οὔτε ἐξωτερικὴ, γιατὶ οἱ παραγωγικές της οικανότητες καὶ ὁ τεράστιος πλοῦτος της παρέχει ἀφάνταστα μεγαλύτερα περιθώρια ἀπὸ κάθε ἄλλη ιστορικὴ περίοδο, ἐπιτρέποντας σχεδὸν ὅλα τὰ λάθη, σχεδὸν δλους τοὺς παραλογισμούς, σχεδὸν κάθε σπατάλη καὶ γιὰ αὐτὸν ἡ ίδια της ἡ ἀλλοτρίωση καὶ ἀδράνεια τὴν ἐμποδίζει νὰ κάνει νὰ ἀναφανοῦν ἀπ' αὐτὴν τὴν ίδια νέα καθήκοντα καὶ νέα ζητήματα.

— “Ετοι πιὰ κανένα κρίσιμο πρόβλημα ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ θέσει σὲ δοκιμασία τὴν βασικὴ της ἀνικανότητα γιὰ μιὰ σαφῆ ἐκλογὴ δὲν τίθεται. Καὶ θὰ ἥταν παράλογο ἀκόμα καὶ νὰ φανταστοῦμε δτι θὰ ἔκανε μιὰ τέτοια ἐκλογὴ. — **Ἡ** τέχνη καὶ ἡ κολτούρα ἔχουν πραγματικὰ καὶ δριστικὰ γίνει ἀπλὰ ἀντικείμενα καταγάλωσης καὶ εὐχαρίστησης δίχως κανένα σύνδεσμο μὲ τὰ ἀνθρώπινα καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Ο φοριμαλισμὸς κυριαρχεῖ καὶ τὸ Μουσεῖο κάθε είδους εἴναι ἡ ἀνώτερη «ἐκπολιτιστικὴ» ἐκδήλωση. — **Ἡ** φιλοσοφία τῆς κοινωνίας είναι ἡ καταγάλωση γιὰ τὴν καταγάλωση στὴν ίδιωτικὴ ζωὴ καὶ ἡ δργάνωση γιὰ τὴν δργάνωση στὴ συλλογικὴ ζωὴ.